

(פיה"מ לרמב"ם). ויש שפירש, שהיו אלו שני שערים קטנים משני צידי השער (רא"ש מידות לה, ב).

וְשֵׁנִים בְּמַעְרָב וְלֹא הָיָה לָהֶן שָׁם, משום שלא היה שימוש מרובה בשערים אלו, שלא השתמשו בהם אלא אלו שרצו לצאת לרחבה שנמצאה המקדש (מאירי). ויש שכתב, שהיו אלו שערים קטנים שהשתמשו בהם רק בשעת צורך גדול, כגון להימלט מהאויבים, אבל בדרך כלל לא השתמשו בהם ליציאה להר הבית, שהיה רוב השטח הפנוי בהר הבית היה בצדדים האחרים (תוס' יו"ט). ושערים אלו לא היו במרכז החומה אלא אחד מהם משוך מעט לצפון והשני לדרום, כדי שהיוצאים לא יפנו את גבם לקודש הקדשים (תוס' יו"ט מידות ב, ג; בשם ראב"ה).

גִּמְרָא. מְתִנְיָתָן אָבָא יוֹסֵה וְכו' - שנחלקו התנאים כמה שערים היו במקדש (תקלן חזקוני). ויש שפירש, שלא נחלקו במציאות, ולדעת הכל היו שבעה שערים גדולים, ועוד ששה קטנים [כדוגמת שני הפשפשי הקטנים שהיו לשער מזרח], אלא שלדעת אבא יוסה גם לשערים הקטנים יש חשיבות של שער שראוי להשתחוות נגדו, ולכן מנה שלשה עשר שערים כאלו, ואילו לדעת רבנן אין לשערים הקטנים חשיבות של שער, וממילא אין ראוי להשתחוות נגדם [ובהכרח שלדעתם יש טעם אחר לשלש עשרה ההשתחוואות, וכדלהלן בגמ' (תוס' כתובות ק, א ד"ה שבעה)].

שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת הָיוּ בוֹ, שבין חומת העזרה לבין שטח העזרה היתה מחיצה שנקראת 'סורג', והיה בה פתח אחד לצד מזרח, ופרצו היוונים בסורג י"ג פרצות מול כל אחד מי"ג השערים, כדי שיוכלו להיכנס בכל צד ברווח (תוס' יו"ט מידות ב, ג בשם ראב"ה, וראה דברי תוס' המובאים לעיל בסמוך, שגם לדעת רבנן היו שלשה עשר שערים). ויש מפרשים, שהסורג שימש כמחיצה לשטח שנקרא 'חיל' שהיה סמוך לחומת העזרה מבחוץ, שממנו ואילך אסור לגיזים ולטמאי מת להיכנס, ולכן פרצוהו היוונים כדי לבטל את מחיצת הקדושה שבין ישראל לבין הגויים, וכשגברה מלכות בית חשמונאי חזרו וגדרוהו כבתחילה (רמ"ע מפאנו צח, תוס' יו"ט וחי הגר"א מידות שם).

וְגִזְרוּ כְּנָגְדָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה הַשְּׁתַּחֲוֹאוֹת, כהודאה על עקירת מלכות יוון הרשעה (פיה"מ לרמב"ם מידות ב, ג), או על שזכו לגדור את הפרצות (ר"ש שם, תוס' יו"ט שם).

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיָּם מִירוּשָׁלַיִם, רמזו ל'מי הדעת' אשר יצאו באותה עת מבית ה', כי מציון תצא תורה. ועומק המים המשתנה ממקום למקום [כמבואר להלן], מרמז על כך שתהייה מדרגות עמוקות פחות ועמוקות יותר, לכל אחד כפי השגתו והכנתו [וכמו שנאמר 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים', והלא בים יש מקומות עמוקים פחות ועמוקים יותר] (מלבי"ם יחזקאל מז, ה).

מִי קִטְפְּרִיסוֹת הֵן, פְּסוּלִין לְנֶדָה וּלְחֻשָּׁתָה - שמעין שמימי זורמים בשיפוע של הר נחשב 'קטפרס' ואינו כשר לטבילה, משום שנחשב שהמים אינם מחוברים זה לזה (ראה תקלן חזקוני; מהר"א פולדא בפ' ראשון), ונמצא שאין בהם שיעור של ארבעים סאה, וגם לטבילת אדם במעין צריך שיעור ארבעים סאה (גידולי טהרה רא נחל, ה). ואף לסוברים שלטבילת אדם במעין לא צריך ארבעים סאה, הרי צריך שכל גופו יטבול כאחד במים המחוברים זה לזה, ולא שיהיו קטפרס (ראה חזו"א מקוואות קמא ג, ב').

שָׁל נִיסוּף הַמַּיִם בְּחָג, ששער זה היה מול המזבח שמנסכים עליו את המים (ראה תפארת ישראל מידות א, ד).

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר וְכו', בא להוסיף על דברי ת"ק ולא לחלוק עליו (תוס' יו"ט מידות א, ד). ולא פירשו שנקרא 'שער המים' על שם בית הטבילה שהיה על גביו (כמבואר בגמ' יומא לא, א), שמסתבר שקריאת השם לשער היא על שם דבר הניכר והנראה, ולא על שם בית הטבילה שהיה מוצנע (תפארת ישראל מידות יכן ב, עה).

בו הַמַּיִם מִפְּכִים וְעִתִּידִין לְהִיֹּת יוֹצְאִין מִתַּחַת מַקְפָּת הַבַּיִת - שעכשיו [בבית שני] הם מפכים רק באותו מקום, ולעתיד לבוא יפרצו החוצה (חי הגר"א מידות ב, ו). ויש מפרשים, שרק בעתיד יהיו המים מפכים באותו מקום (מאירי). וכך נראה בגיסת ריב"ב.

לְעוֹמֶתָן בְּצִפּוֹן וְכו', ובמסכת מידות מצינו שמות אחרים לחלק מהשערים [כגון בית הניצוץ ובית המוקד] (ראה רא"ש מידות לה, ב).

שַׁעַר הַקֶּרֶן - שמשם מכניסים 'קדשי קדשים' ששחיתתם בצפון (רא"ש פי' ראשון; תקלן חזקוני). עוד יש לפרש, שהיו מכניסים משם את כל הקרבנות, משום שהטבעות של השחיטה היו בצפון העזרה (רא"ש פי' שני).

שַׁעַר הַנְּשִׁים, שבו נכנסות הנשים לסמוך על קרבנותיהן (קרבן העדה; תקלן חזקוני), והיינו לדעת הסוברים שנשים סומכות על הקרבן (רא"ש מידות לה, ב), ולסוברים שנשים אינן סומכות על הקרבן, יש לפרש שמשם נכנסות כדי לעמוד אצל קרבנותיהן בשעת השחיטה (רא"ש שם; ראה קרבן העדה, תוס' יו"ט מידות שם ב, ו).

שְׁבוּ יֵצֵא יִכְנֶה בְּגִלּוֹתָיו - שנכנס לבית המקדש להיפטור מלפני הקב"ה ולטול רשות (תקלן חזקוני), וזכה שנקרא השער על שמו, משום שכאשר אדם נוסע מעירו לדרך רחוקה, נפרד קודם מהרחוקים ולבסוף מקרובי משפחתו, ואחרון אחרון מן היקרים לו ביותר, וכאשר צפה יכניה בעוזבו את ירושלים שלא ישוב אליה עוד, נפרד תחילה מידידיו ומקרוביו, ולבסוף מבית המקדש, וזוהי הראה שבית המקדש היה יקר אצלו מכל [קובץ תשובות ד, רסז].

שְׁבַמְזָרְחָ שַׁעַר נִקְנוֹר - כמסופר בגמ' יומא (לא, א), שכשהביא ניקנור את דלתותיו של שער זה מאלכסנדריה במצרים, נעשו לו עמן ניסים כשמסר נפשו עליהן. ויש מפרשים, שנקרא השער על שם אחד מרשעי היוונים שנקרא ניקנור, שהיה מגדף ומחרף, וכשגברה יד חשמונאי קצצו את ידיו ורגליו ותלאוהו שם (רא"ש מידות לה, א, ע"פ תענית יח, ב, וירושלמי שם ב, ב).

ושער זה היה שער הכניסה והיציאה העיקרי של בית המקדש, ונקרא גם 'שער האיתון', מלשון ביאה [כמו 'אתא בוקר'] (רש"י יחזקאל מ, טו; ר"ש מידות לה, א), והיינו לאלו שבאים לבדם לצורך תפילה וכדו', שאילו אלו שמביאים עמהם קרבנות ועצים וכדו', היו נכנסים כל אחד בשער המיוחד לו (עזרת כהנים שם). ויש שכתב, שעיקר הכניסה היה מצד צפון, כדי שהנכנס יפנה לצד ימין לכיוון ההיכל שלמערב, שכל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין (שו"ת חתם סופר א"ח כד, וראה משנת יוסף ו, נו-נז).

וְשֵׁנִי פֶשֶׁשְׁשִׁין הָיוּ לוֹ אֶחָד מִמֵּינֵהוּ וְאֶחָד מִשְׁמָאלָהוּ - שתי דלתות קטנות שהיו קבועות בתוך השער הגדול (פיה"מ להרמב"ם; תקלן חזקוני), אחד משוך כלפי דרום ואחד כלפי צפון (תפארת ישראל מידות ב, פג, וראה תפארת ישראל כאן), כדי שיהא קל לפותחן בכל עת